

Т.Ю. ЧЕРНЯЄВ

Запорізький Національний Університет

MECHANIZMY ROZWOJU PARKÓW PRZEMYSŁOWYCH NA UKRAINIE

Streszczenie. Parki przemysłowe są jednymi z najbardziej popularnych typów rozwiązań organizacyjnych, stworzonych zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się. Z doświadczenia wynika, że stają się one bardzo istotnym czynnikiem przyciągającym inwestorów do regionów przez napływ zaawansowanych technologii, co jednocześnie pozwala na tworzenie nowych miejsc pracy i zwiększenie dochodów.

Słowa kluczowe: parki przemysłowe, inwestorzy, środki pomocy państwa, atrakcyjność parków przemysłowych na Ukrainie.

MECHANISMS OF DEVELOPMENT INDUSTRIAL PARKS IN UKRAINE

Summary. Industrial parks are among the most common types of organizational solutions, created both in developed countries and in developing countries. Experience shows that they are becoming a very important factor in attracting investors to the regions by the influx of high technology, which simultaneously allows you to create new jobs and increase income.

Keywords: industrial parks, investors, State aid measures, the attractiveness of industrial parks in Ukraine.

Сьогодні в світі налічується понад 30 видів спеціальних економічних зон (СЕЗ), які мають різні функціональні призначення (як правило, вузькоспеціалізовані). Уряди застосовують різні типи СЕЗ в залежності від стратегії та завдань економічної політики, які можуть полягати в розвитку туристичних, банківських, страхових, експортних, транзитних видів економічної діяльності, стимулюванні високотехнологічних секторів економіки тощо.

Індустріальні парки є одними з найпоширеніших видів СЕЗ, які створені як в економічно розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються. Існує значний

позитивний досвід, за якого вони стають вагомим чинником залучення до регіонів потужних інвесторів, передових технологій, завдяки чому створюються нові робочі місця та збільшуються надходження до бюджетів.

Індустріальні (промислові) парки є юридично відокремленими цілісними земельними ділянками, призначеними для розміщення промислового виробництва. На них досить часто (але не обов'язково) поширюються спеціальні режими економічної діяльності, в окремих випадках - і особливий податковий режим, відмінний від загального.

Поширеність індустріальних парків у світі обумовлена такими чинниками:

а) вони дозволяють підвищити інвестиційну активність в економіці, адже сама суть функціонування індустріальних парків полягає в залученні інвестицій, до того ж, як правило, у виробництво високотехнологічної продукції. Крім того, додатковим джерелом інвестицій є держава, яка фінансує розвиток інфраструктури;

б) вони дозволяють залучити іноземних інвесторів з їхнім капіталом та технологіями в економіку країни шляхом надання певних субсидій у спосіб, що не суперечить міжнародним нормам. Завдяки впровадженню індустріальних парків держава отримує легітимну можливість (з точки зору норм і правил СОТ) «субсидувати» інвестиційну діяльність, знижуючи реальні витрати бізнесу, що створює інвестиційний клімат, привабливий для іноземних інвесторів.

в) розвиток індустріальних парків дозволяє економічно, екологічно та естетично структурувати населені пункти, «очистивши» міста від промислового виробництва. Концентрація промислового виробництва на обмежених площах за межами житлових, історико-культурних та рекреаційних територій не лише робить економіку громади більш ефективною через зниження транзакційних витрат, але й дозволяє покращити якість життя та екологічний стан у відповідному населеному пункті. Для України, міста якої являють собою конгломерат з житлових масивів та екологічно шкідливих підприємств, цей аспект є вкрай важливим.

Площа індустріальних парків, як правило, коливається від кількох десятків до кількох сот гектарів у межах однієї територіально-адміністративної одиниці, що виділена для промислового розвитку. В останнє десятиліття існує тенденція до розширення середньої площі індустріальних парків, що пов'язано з бажанням органів влади сконцентрувати в них як нові, так і діючі промислові підприємства (фактично, винести їх за територію населеного пункту).

Разом з тим, відмітимо, що на практиці багато індустріальних парків, особливо в країнах, що розвиваються, або взагалі незадіяні, або мають значний обсяг вільних площ. Це обумовлено:

– профіцитом створених потужностей – якщо ініціатором створення індустріального парку є місцеві громади, то виникає ситуація, коли кожна громада

зазвичай намагається створити власний індустріальний парк, незважаючи на те, що поруч вже може функціонувати подібний парк;

– обмеженістю терміну дії пільг – частими є випадки, коли компанії приходять в індустріальний парк на термін дії податкових пільг, після чого переміщуються в інший індустріальний парк в межах або за межами країни, з метою отримання нових пільг;

– слабкою і низькоефективною роботою щодо залучення інвесторів;

– наявністю привабливіших режимів економічної діяльності в сусідніх країнах.

Названі недоліки мають бути враховані при розробці законодавства та практики функціонування індустріальних парків в Україні. При цьому необхідно мати на увазі, що для забезпечення успішності діяльності індустріальних парків режим економічної діяльності для інвесторів в їх межах має бути більш сприятливим, ніж у сусідніх державах.

Значною мірою дієвість індустріальних парків як інструментів стимулювання промислової активності визначається низкою регулятивних механізмів їх функціонування, поміж яких найважливішими є питання управління та власності, механізму залучення інвесторів та система стимулів та пільг, що надаються на їх території.

Ініціатором створення парку може виступати як держава, так і приватні інвестори. Водночас, в Україні, як і в більшості країн, що розвиваються, приватні індустріальні парки, скоріш за все, в класичному вигляді не знайдуть зацікавленості у приватних інвесторів. Це пояснюється тим, що привабливість індустріальних парків для інвесторів полягає в тому, що певний суб'єкт (таким може бути лише держава) безкоштовно бере на себе частину їх витрат на ведення бізнесу. В такий спосіб інвестори (особливо іноземні) отримують премію за ризик, пов'язаний з нестабільністю ведення бізнесу в таких країнах, як Україна.

Очевидно, якщо облаштуванням та забезпеченням діяльності індустріальних парків займатимуться приватні компанії, то вони перекладуть свої витрати на плечі учасників парку, включаючи власну норму прибутку. В кінцевому підсумку для інвесторів втрачаються економічні стимули для розміщення виробництва в приватному індустріальному парку.

Як правило, ініціатором створення індустріального парку стають органи місцевої влади, які зацікавлені в стимулюванні інвестиційної активності на своїй території. Вони краще обізнані з її географічним, технологічним та інфраструктурним потенціалом, тому компетентніше можуть створити бізнес-план індустріального парку, ніж спеціалісти центральних органів влади. Для облаштування території індустріального парку та подальшого його обслуговування створюється окрема юридична особа – управляюча компанія.

В більшості випадків в кожному індустріальному парку діє власна окрема керуюча компанія. Водночас, існує практика, коли управляюча компанія обслуговує декілька

СЕЗ. В країнах Центрально-Східної Європи (Словаччина, Польща, Угорщина) діє система, яка, на наш погляд, є ефективною за відсутності чіткої адміністративної вертикалі. Оскільки ініціатором створення індустріального парку є муніципалітет, то в статутному капіталі управляючої компанії йому належить контрольний, або найбільший міноритарний пакет акцій. Центральний уряд, проводячи політику стимулювання інвестицій, може викупити частину акцій для підтримки розвитку проекту, якщо вважатиме його ефективним. Інша частина акцій розподіляється між учасниками індустріального парку з метою забезпечення можливості впливати на діяльність керуючої компанії. Такий механізм зручний тим, що через інструменти додаткової емісії дозволяє здійснювати підтримку управляючої компанії з метою реалізації нових заходів щодо якіснішого забезпечення діяльності індустріального парку.

Процес пошуку та переконання інвесторів, що саме даний індустріальний парк є найпривабливішим, є досить складним. Цим повинні спільно займатися управляючі компанії, муніципалітети, регіональні та державні органи влади.

Звичайно роль регіональної та місцевої влад досить значна в цьому процесі, проте вони (а тим більше управляючі компанії) не мають ресурсів для пошуку та залучення потужних іноземних інвесторів. Більш того, інвесторам складно визначити свої пріоритети, якщо одночасно вони отримують інформацію про десятки індустріальних парків.

Для забезпечення ефективнішого пошуку інвесторів центральний уряд часто створює окремі органи центральної влади, метою яких є пошук іноземних інвесторів за кордоном з метою їх залучення до індустріальних парків. Зокрема, в Словаччині, яка «перетягнула» на свою територію виробничі потужності багатьох світових корпорацій, цим питанням займається центральне державне агентство SARIO (Словацьке агентство розвитку торгівлі та інвестицій). Агентство формує каталог пропозицій місцевих органів влади (тобто перелік доступних та запланованих індустріальних парків в країні) і пропонує інвестору найцікавіший для нього варіант. Очевидно, що іноземному інвестору зручніше вести діалог з однією структурою, яка знаходиться в столиці держави, ніж самостійно аналізувати десятки варіантів, які до того ж часто знаходяться на периферійних територіях.

Для стимулювання приходу бізнесу в індустріальні парки держава застосовує широкий перелік інструментів підтримки. Передусім, підтримка діяльності індустріальних парків з боку держави полягає в здійсненні інженерної підготовки ділянки, забезпеченні постачання газу, електричної та теплової енергії, води, функціонування системи водовідведення, проведення та налагодження транспортних комунікацій (автомобільні дороги, доступ до портів, аеропортів, залізничних колій), розбудові прикладної інфраструктури (адміністративні будівлі, складські приміщення тощо).

Крім того, з практики функціонування європейських індустріальних парків можна виділити такі форми державної підтримки:

а) співфінансування інвестиційних проектів. Для прикладу, інвестор презентує проект будівництва певного підприємства на території індустріального парку. На основі кошторису проекту держава фактично бере на себе частину зобов'язань з його фінансування через різні способи фінансової підтримки (умовні податкові пільги, прямий трансферт, пільговий кредит тощо). На цьому підтримка держави закінчується і підприємство продовжує користуватися лише інфраструктурними послугами індустріальних парків;

б) опосередковане зменшення витрат інвесторів. Держава може взяти на себе забезпечення підготовки, проживання та доставку необхідних кваліфікованих кадрів, охорону промислових об'єктів, частину соціального страхування, надання доступу до транспортної та логістичної інфраструктури тощо;

в) надання податкових пільг. Держава може надавати окремі податкові пільги на постійній основі. Такі методи застосовуються з метою стимулювання збільшення обсягів виробництва шляхом розширення фінансових ресурсів підприємств.

Види податкових стимулів є досить різноманітні:

- податкові канікули, передусім зі сплати податку на прибуток, податків на землю та нерухоме майно. Їх зміст полягає в тимчасовому звільненні підприємства від сплати цих податків за умови спрямування цих коштів на інвестиційні цілі або збільшення виробництва та експорту продукції;
- знижені (пільгові) податкові ставки податку на прибуток, землю та нерухоме майно як менш затратна для держави альтернатива податковим канікулам;
- інвестиційний податковий кредит, який може бути двох видів: 1) відтермінування сплати нарахованого податку (часто з додаванням відсотків за користування); 2) спрямування нарахованого податку на інвестиційні цілі;
- податкова знижка, тобто зменшення бази оподаткування шляхом включення витрат на інвестиційні цілі до валових витрат;
- прискорений метод податкової амортизації. Цей інструмент застосовується у переважній більшості країн не лише в індустріальних парках, але й в загальній системі оподаткування. При цьому, норми амортизації значно вищі, ніж в Україні. Зокрема, в Канаді програмне забезпечення амортизується за нормою 50%, матеріальні основні фонди – 30-50%, нерухомість – 20%. Метод прискореної амортизації спрямований на те, щоб досягти перевищення фіскальної амортизації над економічною (бухгалтерською). Завдяки цьому підприємства отримують значний ресурс для інвестицій, не сплачуючи податок на прибуток чи відсотки за користування кредитом;
- амортизаційна премія, що передбачає можливість віднесення на валові витрати додаткового відсотка вартості основних засобів;

- звільнення від сплати ПДВ та мита щодо імпорту обладнання, яке не виробляється в країні;
- знижена ставка відрахувань до соціальних фондів з фонду оплати праці працівників, зайнятих науково-дослідними розробками;
- можливість виписувати податкові векселі при імпорті продукції;
- звільнення чи пом'якшення вимог щодо обов'язкового продажу валютної виручки.

В кінцевому підсумку всі заходи державної підтримки зводяться до зменшення витрат інвесторів. Таким чином, держава для залучення інвестицій повинна не створювати видимість формування сприятливого економічного середовища, а взяти на себе частину реальних витрат.

Застосовуючи певну комбінацію названих заходів державної підтримки, можна досягти привабливості індустріальних парків і в Україні. Водночас, відмітимо, що головна мета економічних (зокрема, фіскальних) стимулів в рамках індустріальних парків полягає не в наданні їх учасникам більш сприятливих неринкових переваг, а в зменшенні навантаження на дохід та прибуток, що дозволить збільшити інвестиції та виробництво. З цієї причини, на наш погляд, видається некоректним надання податкових пільг щодо сплати податків на споживання, передусім ПДВ, та групи екологічних податків.

Індустріальні парки не лише в розвинутих, але й країнах, що розвиваються, стають невід'ємною частиною економічної системи. Вони є інструментом стимулювання промислового виробництва, залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення, вирівнювання економічного розвитку регіонів. Загалом, ідея індустріальних парків є досить перспективною та економічно вигідною як для підприємств, так і для держави.

Україна, яка відчуває гострий дефіцит інвестиційних ресурсів та має деформовану структуру промисловості, має активно розвивати систему індустріальних парків. Доцільною видається реалізація політики створення індустріальних парків в три етапи:

1. Розробка чіткої зрозумілої концепції розвитку індустріальних парків. Вона має бути своєрідним проспектом з демонстрацією затрат та вигід держави та бізнесу, а також містити дієві механізми створення індустріальних парків, максимально наближеними до української практики.
2. Прийняття Закону України про проведення низки пілотних проектів на одній із депресивних територій. Цей проект має стати «промо-роликом» для інвесторів, який сформує певні позитивні очікування.
3. На основі аналізу функціонування парків в українських умовах формування законодавчої бази для широкого застосування індустріальних парків на території України.

У відповідному Законі було б доцільно визначити такі положення:

1. Закріпити право ініціації створення індустріального парку виключно за органами місцевого самоврядування. Оскільки держава здійснює фінансову підтримку

- діяльності учасників індустріальних парків, вона повинна мати право визначати політику розвитку індустріальних парків. Водночас, створення індустріального парку має бути погоджене з органами центральної та обласної влади з метою проведення системної політики розвитку індустріальних парків та уникнення проблеми виникнення профіциту потужностей.
2. Визначити розподіл часток в статутному капіталі управляючої компанії між громадою-областю-державою в залежності від обсягу фінансової участі сторін в реалізації проекту. Надати учасникам індустріальних парків (компаніям, які вирішили розмістити в ньому своє виробництво) опціони на володіння 25%+1 акцій з метою можливості їх впливу на політику управляючої компанії.
  3. Розробити дієвий механізм залучення інвесторів. Зокрема, видається доцільним створення окремого відомства в рамках Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, яке б займалося залученням потужних іноземних та вітчизняних компаній в індустріальні парки України. Крім того, необхідно зобов'язати ініціаторів створення індустріальних парків разом з проектом створення подавати стратегію залучення компаній до парку.
  4. Запровадити пакет фіскальних стимулів (з паралельним внесенням змін до Податкового кодексу України) для учасників муніципальних індустріальних парків. При цьому рівень державної допомоги має бути обернено пропорційним до відношення показника ВВП на душу населення в регіоні розміщення індустріального парку до середнього значення ВВП на душу населення в Україні. Іншими словами: чим бідніша територія, тим більший обсяг державної допомоги має бути наданий учасникам індустріального парку.
  5. Чітко прописати механізм контролю громадськості щодо використання податкових пільг учасниками індустріальних парків, зобов'язавши їх публічно розкривати інформацію щодо обсягу отриманих пільг, напрямків їх використання, фінансових та економічних показників діяльності. Крім того, варто надати праву управляючій компанії періодично проводити перевірки учасників парку на предмет відповідності її діяльності вимогам законодавства та договору.

Bibliografia

1. Електронний сайт планування індустріальних парків- <http://panoptikon.org/articles/50712-v-zaporozhe-ishhut-investorov-dlja-industrialnykh-parkov.html>
2. Електронний сайт Індустріального парку «Центральний» - http://www.kremenchukinvest.com/index.php?option=com_content&view=article&id=150

Abstract

Industrial parks not only in developed countries but also developing countries, are an integral part of the economic system. They are a tool to stimulate industrial production, attract investment, increase the employment and equal economic development. In general, the idea of industrial parks is quite promising and economically advantageous for the state.